

פרשת ואלה שמות

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי... ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה" (מח, ג-ד)

בספר "קול יהודה" מקשה מדוע כפל להם שהוא יוסף, וכי לא די בפעם אחת?

אלא ביאר רבי עזרא עטיה ז"ל עפ"י דברי ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל (ויערות דבשי דרוש טו), בענין דברי דוד על מיתת אבשלום שאמר "...בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מותי אני תחתך אבשלום בני בני" (שמואל ט, א) ואמרו חז"ל שדוד אמר חי פעמים בני אבשלום כדי להצילו מזו מדורי גהינום ולהכניסו לגן עדן (סוטה י).

והקשה איך יתכן שבאמירת "בני" מצילו מגיהנם וכי כוחו כמו קדיש? ותיירץ שדוד כונתו בזה ללמד עליו סגוריא שהרי אין דרכו של בן למרוד באביו, ובהכרח שהיה זאת מן השמים, לקיים מה שאמר הקב"ה לדוד "חנני מקים מבתיך רעה", ובכל פעם שאמר "בני" לימד עליו זכות שודאי היה מוכרח לעשות גזירת שמים ושהרי בן לא מורד באביו, ובוזה הצילו מכל שבעה מדורי גהינם.

לפי זה ביאר כאן, כשיוסף התגלה לאחיו ואמר להם "אני יוסף" ראה שנבחלו מפניו, חזר ואמר להם "אני יוסף אחיכם" אחיכם דוקא, שאין מן הטבע שאח מוכר אחיו, אלא ודאי שהכל מן השמים, א"כ "אל תעצבו ואל יחר בעיניכם" וגו'.

ענין יוסף ואחיו

הנה בכל פרשת יוסף עם אחיו, יש לתמוה מאד, דאמנם נאמר בפסוק (מכ יח) "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", ופירשו חז"ל (בי"מ לט:) לפי שלא הניחוהו בחתימת זקן. מיהו עדיין יש לתמוה היאך לא עלתה במחשבתם שזהו יוסף, שהרי איתא במדרש (מד"ר סו" צא פ"ו) שירדו אחי יוסף למצרים על דעת להחזירו, וכל אחד מהאחים נכנס בשער אחר כדי לחפשו, ושלשה ימים הלכו וחפשוהו בשווקים וברחובות, עד ששלח יוסף אחריהם והביאם לפניו ואמר להם מרגלים אתם וכו', כמבואר כל ענין המעשה בפרטות במדרש שם. ומעתה כאשר באו לפניו, מדוע לא עלתה על דעתם לחשוב שמא הוא זה העומד לפניהם, שהרי סימנים רבים היו לכך, עצם מה שהביאם לפניו והתעלל בהם כמרגלים, ומה שחתר אחריהם להביא את בנימין לפניו, וכן מה שדרש בשלום אביהם כל כך. וכן מה דכתוב עוד (מג לג) שהושיבם הבכור כבכורתו והצעיר כצעירותו לפי שמותיהם. ועוד איתא

והנה בכל פרשת יוסף עם אחיו, יש לתמוה מאד, דאמנם נאמר בפסוק (מכ יח) "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", ופירשו חז"ל (בי"מ לט:) לפי שלא הניחוהו בחתימת זקן. מיהו עדיין יש לתמוה היאך לא עלתה במחשבתם שזהו יוסף, שהרי איתא במדרש (מד"ר סו" צא פ"ו) שירדו אחי יוסף למצרים על דעת להחזירו, וכל אחד מהאחים נכנס בשער אחר כדי לחפשו, ושלשה ימים הלכו וחפשוהו בשווקים וברחובות, עד ששלח יוסף אחריהם והביאם לפניו ואמר להם מרגלים אתם וכו', כמבואר כל ענין המעשה בפרטות במדרש שם. ומעתה כאשר באו לפניו, מדוע לא עלתה על דעתם לחשוב שמא הוא זה העומד לפניהם, שהרי סימנים רבים היו לכך, עצם מה שהביאם לפניו והתעלל בהם כמרגלים, ומה שחתר אחריהם להביא את בנימין לפניו, וכן מה שדרש בשלום אביהם כל כך. וכן מה דכתוב עוד (מג לג) שהושיבם הבכור כבכורתו והצעיר כצעירותו לפי שמותיהם. ועוד איתא

מ"ג

1
311
התורה

2

32
1231

1
אוס 751

1

גמולם, ולכן החליטו בעצמם דע"כ אין זה יוסף, ודו"ק.

אמנם מעתה צ"כ באמת מה היה עניינו של יוסף בראותו את אחיו, לצערם ולהתעלל בהם כל כך, ומה ראה על ככה, והלא בודאי לא היתה כאן ענין של נקמה ח"ו, או כל כיו"ב, וא"כ צ"כ טעמו בזה. וביותר מבואר בפסוק להלן קודם שנגלה לאחיו (מה א) "ולא יכול יוסף להתאפק", ומשמעות הדברים שאם אכן היה יכול להתאפק היה ממשיך בכל סדר הדברים ולא הי' מתגלה להם, ומבואר במדרש (מ"ד פ"ג צ"ג פ"ח) שהוא משום שעמדו יהודה ואחיו להחריב את מצרים, לכן לא יכול היה יוסף להתאפק, וצריך להביין מה היה עניינו בזה. וכן צ"כ מה החיר לו עפ"י הלכה לעשות כן, והלא יש בזה משום לאו דלא תונו דקאי על אונאת דברים כפשוטה, וצער שלהם, ושל אביהם וכו', והיאך הותר לו לעשות כל זה.

וגרראה כביאור הענין, ויסוד הדברים מבואר כבר בשפת אמת, דיסוד מחלוקת יוסף עם אחיו היתה מחלוקת מהותית בין בני רחל ובני לאה, שמקורה היתה בזה שיעקב החזיק את רחל לעקרת הבית היינו לאשתו העיקרית, ועל זה קמה מחלוקת זו. וגם בהמשך הדורות כשנחלקה מלכות בית דוד, נמשכה מחלוקת זו בין בני רחל לבין בני לאה

וכמבואר בהפטרות השבוע (יחזקאל לו טו) שהיו שני מלכים, מלך יהודה שהיה מבני לאה, ומלך אפרים שהוא מבני רחל. ולבסוף נעשו מלך אחד (שם פס"ב כב) כמבואר כל הענין בהפטרות. אבל שורש מחלוקת זו התחילה כבר בין השבטים, בין בני רחל עם בני לאה.

והנה לפי"ז, כאשר השבטים עמדו על מעשיהם ואמרו (מכ כא) אבל אשמים אנחנו וגו', וגמרו בדעתם לעשות תשובה ולתקן חטאם, היינו שהכירו בכך שאמנם רחל היא עקרת הבית, ועל כן היה עיקר ענינם בתשובת המשקל, לתקן ולהשלים האהרה עם בני רחל, והוא להשיב את יוסף אל אביהם. וכן כלפי

3) pe

בנימין מבואר במדרש כאשר הורידוהו למצרים ששמרו עליו מכל משמר, והוא כדי לעשות תיקון לאהרה עם בני רחל, ולזה הגבירו במעשים שיתקנו וישלימו ענין זה. וכן יהודה אשר היה העיקר במכירת יוסף, עמד והסכים למסור נפשו על שמירת בנימין והחזרתו שלם לאביו, והכל היה כדי לתקן במדה זו את חטאו במכירת יוסף. וכן מבואר כאשר באו האחים לפני יוסף, ונגש יהודה לדבר, והתחיל בדבריו ואמר בשם יעקב (מד נו) "אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי", וע"י רמב"ן שם שכונתו בזה שרק זו היא אשתו, ונולדו לו ממנה שנים, והשאר הם

מבני לאה שהיא נכנסה אליו שלא מדעתו, ע"ש. אשר לכאורה צ"כ לשם מה היה יהודה צריך להוסיף ענין זה עתה. ולהמבואר א"ש היטב שזהו היה עתה כל כוונתו לתקן הענין, ובא יהודה והודה על כך, על אמירת יעקב - כי שנים ילדה לי אשתי.

והנה יוסף קיבל כנבואה שעל ידי שיחזקו האחים את האהרה בתשובת המשקל, בזה יתוקן החטא. ועל כן עשה את כל הפעולות והנסיגות כדי שיבואו אכן לידי כך, והרי הוא כשליח ב"יד שהותר לו להלקות הבעל דין, וגם כאן הותר ליוסף לעולל לאחיו כן, כדי שיתקנו בזה את חטאם. אכן קודם שהגיעו לידי מירוק ותיקון החטא בשלימות, נאלץ יוסף להפסיק בהתנכרותו עליהם, וכמו שנאמר "ולא יכול יוסף להתאפק", ודייקנו מזה שאם אמנם היה יכול להמשיך להתנכר עליהם, היה ממשיך. ולהגיד מבואר היטב, דאמנם עדיין לא הגיעו לתיקון החטא בשלימות, נכמבואר בפייט ד"אלה אזכרה". והרי כל עניינו של יוסף בהתנכרותו עליהם, היה לצורך ענין זה שיבואו על ידי כן לתיקון החטא, אכן מאחר ולא יכול יוסף להתאפק וגו', לא יאסתייע מילתא ולא זכו לתיקון החטא בשלימות, אבל עכ"פ התחילו כבר במעשי התשובה ותיקון החטא, וזה היה הכח

והשורש לדורות הבאים, לתקן החטא ולהשלים האהרה בשלימות עד שיהיו למלך אחד כמבואר בהפטרות.

ובזה מבואר היטב הא דנאמר בפסוק להלן (מה י"ח) "ויפל על צוארי בנימין אחיו ויכך ובנימין בכה וגו'", וברש"י שם כתב, דיוסף בכה על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופו להחריב, ובנימין בכה על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו להחריב, ע"כ. וצ"כ וכי זו העת והזמן לבכיה זו, והלא ההתרגשות בפגישה זו עם אחיו הצעיר, היתה דיה לבכיה עצומה, ומה ראו דוקא בשעה זו לבכות על החורבן. אולם לפמשנת מבואר היטב, דהא בהא תליא, והוא דבאמת אם היה יוסף ממשיך בדבריו ובהתנכרותו אליהם, והיו האחים מתאחרים בלב שלם, והיו מגיעים לתיקון החטא, היה נמנע חורבן ביהמ"ק. שעיקרו היה על עון שנאת חנם כמבואר ביומא (דף טו), ולא היו מגיעים לחטא זה אשר גרם לחורבן המקדש. אבל עתה שלא יכל יוסף להתאפק והיה חייב להתורות לאחיו, הרי בזה נמנע תיקון החטא, ואשר על ידי י"כן נגרם הדבר לחורבן ביהמ"ק שבא ע"י שנאת חנם, וא"כ דוקא בשעה זו אשר גרם לתוצאת החורבן היא שעת הבכיה לזה, ודו"ק.

2)

5) טירה ארז

4) אסיס
סמית

בדיני הוצאת ס"ת, כותב השערי אפרים (שער י' סעיף ד') נוהגים שכל אחד מקרב עצמו קצת לראות הס"ת, אנשים ונשים, ואף העומדים בעזרה כשהם שומעים שמוציאין או מכניסין הס"ת רצים לכית הכנסת לראות, משום ברוב עם, וכל המתקרבים אצלה נושקים הס"ת בפה ואומרים "ישקני מנשיקות פיהו וגו'" (שיה"ש א: ב), ואם קרוב אצלה ממש לחבק בזרועותיו יחבקנה בימין ואמר "זימינו תחבקני" (שם ב: ו). ואם אינו יכול לנשק בפה ינשק ביד. בפתחי שערים (שם) הביא מאלו שמלגלים על נשיקת היד, וכותב דכיון שניכר שעושה זה שמנשק בידו במקום שנגע בס"ת שפיר דמי לעשות כן, שמראה כאילו ע"י הנגיעה בס"ת נדבק ביד רושם קדושה, ולכך מנשק שם, וכן העולם נוהגין כשממשמשיין ביד בחפלין משום היסח הדעת או כדי לחקנם כשהזיום ממקומם, נושקים היד וכו' וענין נשיקה הוא חיבור לטהרה ויש בזה משום חיבוב מצוה.

ויבך עליהם. יש להעיר, שיוסף הי' בעל בכי: בפ' מקץ נאמר: "ויסב מעליהם ויבך", "ויבקש לבכות ויבא החדרה ויבך שמה"; ובפ' זו: "ויתן את קלו בבכיו", "ויפל... ויבך", "ויבך עליהם", "ויבך על צואריו עוד"; ובפ' ויחי: "ויבך עליו", "ויבך יוסף בדברים אליו", מי שסבל הרבה בימי רעה — דמעותיו מצויות אפילו בימי שלותו וגדלותו. והאחים, שלא סבלו כל ימי חייהם, לא בכו אפילו

כשמצבם קרא לבכי. ויוסף היה רגיל לבכות אפילו על צרות אחרים. ולפיכך זכה לגדולה.

"וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך" (מה, כד)

"אל תרגזו בדרך — א"ר אלעזר אמר להם יוסף לאחיו: אל תתעסקו בדבר הלכה, שמא תרגזו עליכם הדרך". פירוש: תתעו. מקשה הגמ': "אינו, והאמר בר ברוכה: שני ת"ח שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ואיין להשרף שנאמר וכו'. לא קשיא, הא למגרם הא לעיוני" (תענית י', ב) פירוש: מה שאמר להם יוסף אל תרגזו בדרך היינו שלא יעיינו בלימוד בדרך.

6) אה טוק

בספרו "זכרון מאיר" מעיר הג"ר מאיר רובמן זצ"ל שיוסף ידע והבין כי אחיו נתונים במבוכה גדולה בעקבות תוכחתו הנוראה. מלבד זאת בודאי נטרדה מחשבתם גם כעת מכל מיני ספקות: איך יקבל יעקב את הידיעה המרעישה — "עוד יוסף חי", מה תהיה תגובתו ומה יאמר להם על הצער שגרמו וכו'. כיצד אי"כ העלה יוסף על דעתו שבדרכם יהיו עסוקים בלימוד וכ"ש בלימוד בעיון? על כרחך צריך לומר שיוסף הכיר את אחיו וידע שהתובת היא חייהם ממש, ולכן גם במצב כזה לא יפסיקו מללמוד תורה במלוא העיון והיה צריך לומר להם "אל תרגזו בדרך".

את דברי ר"א "אל תתעסקו בדבר הלכה" ניתן לפרש גם כפשוטם: שלא יעסקו בדרך בהלכה של מכירתו, האם צדקו עפ"י דין או לא. ואף זה מעורר התפעלות דהלא שמעתתא בענין צילותא (מגילה כח), ואיך ימצאו אז בבילבול הדרך את הזמן המתאים לליבון ההלכה הזאת מחדש! אך כאמור יוסף הכיר את אחיו וידע כי דעתם תהיה צלולה לתורה גם אחרי כל מה שאירע להם, ולמרות הכל ילמדו את ההלכה בעיון. ומזה לימוד גדול לנו עד כמה צריך אדם להיות שקוע בלימוד בעיון, שלא יופרע ע"י שום דבר בעולם.

ואין זו מידת חסידות או מעלה יתירה של אהבת התורה שהיתה מצויה אצל השבטים (דוקא. זהו גדר חיוב לימוד התורה שנצטווה בו כל אחד מישראל. מוצאים אנו ביהושע (פרק יג, יד) "ויהי בהיות יהושע ביריחו (פי' כשהלך לכבוש את יריחו, עיין מלבי"ם) וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו, וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו, ויאמר לו כי אני שר צבא ה', עתה באתי". ואיתא במגילה (דף ג): "אי"ל (המלאך ליהושע) אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה. פירש"י: ועכשיו שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בלילה עכ"ל. מיד: "וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק" — א"ר יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה. וא"ר שמואל בר אוניא גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין, שנאמר עתה באתי". יהושע ועם ישראל עומדים במלחמה. יש להם הרבה סיבות לפטור עצמם מלימוד: עייפות, בילבול וכו' דאגת המלחמה ועוד: בכ"ז תובעים מהם שבליילה, בזמן ההפוגה צריכים ללמוד, והתביעה היא כה חזקה עד שבא מלאך וחרבו שלופה בידו. וכן מסק הרמב"ם (בפ"א מהלכות ת"ת ה"ח): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה,

3)

בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל ייסורים, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחור על הפתחים וכו', ובהלכה יי כתב: "עד אימתי חייב ללמוד תורה, עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיידך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח". עכ"ד.

70

מסופר על ה"חתם סופר" שכאשר נשאל לסוד הצלחתו הגדולה בתורה, ענה: נהייתי יתיי גדול בחמש דקות. לפליאת השואל הסביר: את אותם ה"חמשי-דקות" המרובים חמתבזויים בחיים, נצלתי עד תום.

★

ההתמדה של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל וניצול הרגעים שהיה אצלו הינם מן המפורסמות. נציין כאן מעשה אחד המובא בספר "רבי משה פיינשטיין" (עמ' 59): "פעם כאשר נקרא לעלות לתורה, הביא לו אחד התלמידים כרד משניות אל הבימה כדי שיוכל ללמוד בין העליות. מישהו העיר לתלמיד שהוא מרחיק לכת, ולהבא מוטב שיניח לר' משה לעמוד על יד הבימה בלי ספר, ככל אדם אחר שנקרא לתורה. כאשר שאל התלמיד את ר' משה על כך, נענה שעליו להמשיך להביא את ספר המשניות אל הבימה. "לא חשוב היכן האדם נמצא, הזמן יקר מכדי להוציאו לבטלה", אמר.

ועדי-ראיה מספרים "עד שהגיע לשנות השמונים המאוחרות שלו נהג ר' משה בעת קריאת התורה ללמוד משניות עד שהראשון לעלות היה מתחיל לומר את הברכה הראשונה, שאז היה ממחר לעמוד ע"י הבימה ולחקשיב לקריאה כשילד מחזיק חומש לפני עיניו. אח"כ היה ממחר למקומו עם תום העליה, כדי להמשיך בלימוד המשניות עד הברכה הבאה". (שם)

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם". וברש"י: סימן מסר להם במה היה עסוק כשפירש ממנו בעגלה ערופה.

כלל גדול אנו למדים מפרשת עגלה ערופה: האדם אחראי לא

רק על הפעולות שתוצאותיהן נראות תיכף, על אחר, אלא אף על אותם המעשים שתוצאותיהם יתראו רק לאחר גלגלים וחשתלשויות של מאורענות ומקרים הנמשכים מתוך אותם המעשים. רוצה נקרא לא רק זה תעומד בפרשת דרכים ומתיו במיף ובקרדום את העוברים והשבים, אלא אף זה שעל ידי מעשיו נתגלגלו הדברים שפלוגי נהרג בריחוק זמן ובכריחוק מקום ממנו. יתר על כן: רוצה נקרא אף זה שעל ידי שב ואל תעשה" שלו נסתבכו המאורעות עד שניפלו חייו של אדם מן העולם. זקני אותה העיר רוחצין את ידיהם במים במקום עריפה של עגלה ואומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראוי. וכי על דעתנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם? אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא ליה". ואילו פטרנוהו בלא מזון ובלא לוייה כבר לא היו יכולים לומר, ידינו לא שפכו את הדם הזה".

מזון ולויה — כפולים הם שני אלה. מזון חמרי ומזון רוחני. לוייה חמרית ולויה רוחנית. כשם שהתורה מחירה על קיום הגוף ומזונותיה, כן מחירה על קיום הנפש ומזונותיה. לכו לחמי בלחמי ושרתו ביין מסכת"י. "הוי כל צמא לכו למים", וכדומה. והמזון הרוחני אף הוא נבלע בתוך אבריו של האדם ונעשה לעצם מעצמיו ובשר מבשרו: ותורתך בתוך מעי". והוא הדין בלוייה ושמירה בדרך: שבשעת פטירתו של אדם אין מלויין לו לא כסף והחב ולא אכנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד". ולפיכך הנפטר מחברו, כשם שצריך לתת לו לוייה ושמירה חמרית לדרכו — ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה" — כך הוא צריך גם כן לתת לו לוייה רוחנית ושמירה תורנית: הנפטר מחברו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה".

כשנפטר יוסף מיעקב, נפטר ממנו ללכת בדרך של מקום סכנת: הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם". וישלחתו מעמק חברון ויבוא שכמה"י — מקום מוכן לפורעניות, שם קלקלו השבטים, שם עינו את דינה ושם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר: וילך רחבעם שכמה"י (רש"י). שכם היתה אפוא לא רק מקום סכנה גופנית (דרך ירצחו שכמה"י), אלא אף מקום פורעניות מוסרית, ולפיכך הוצרך יעקב לתת

8 תיכף ומחצות

4

ליוסף לא רק מוון נשמי ולויה נשמית, אלא אף מוון רוחני ושסירה
מוסרית, שיהיו לו לכח הנגה בפני המזיקים וכתרים בפני המורעניות.
וזהו פרשת עגלה ערופה שלמד אתו באותה שעה.

וכשיוסף שלח להודיע ליעקב שעודנו חי, וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים, מקום מושאה ועבודה זרה, מקום הנקרא, ערות הארץ, היתה ראשית מעשהו להודיעו שאותו כת התורה שמסר לו על דרכו עודנו שמור אצלו בכל תקפו, וכי את פרשת, עגלה ערופה, מזונותיה ולויותיה, עדיין זכור הוא היטב. וזהו שהשיב את נפש יעקב יותר מכל: ,וירא את העגלות אשר שלח יוסף – ותחי רוח יעקב!"

(9)
פ

"ויאמר יעקב אל פרעה... מעט ורעים היו ימי שני חיי" (מו, ט)

1 כתוב מדרש (מובא בדעת זקנים מבעלי התוספות) אמר לו הקב"ה ליעקב אני מלטתיך
מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה ואת יוסף, ואתה מתרעם על חייך שהם מעט
ורעים, חייך שמנין התיבות שיש מן ויאמר פרעה אל יעקב – עד בימי מגוריהם
כך יחסרו משנותיך, שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והם ל"ג תיבות. ולכן יצחק
חי ק"פ שנה, ויעקב חי רק קמ"ז שנה.

(10)
3110
ה

2 צריך ביאור מה תביעתו של הקב"ה "אני מלטתיך מעשו ומלבן והחזרתי לך
דינה ואת יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים", מה בכך שבסוף נמלט
מהצרות, הרי קודם שנמלט מהצרות היו לו עשרות שנים של צער ויגון, ועל שנים
אלו אמר יעקב מעט ורעים, וכי אם לבסוף יצא מהצרה זה סיבה שלא היתה
צרה קודם לכן?

3 ונראה לבאר, דהנה השו"ע (בסימן ר"ל סעיף ה') פסק "לעולם יהא אדם רגיל
לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", וכתב שם ה"חכמת שלמה" שיהא רגיל
לומר "גם זו לטובה", ולא כלשון השו"ע, ועיין בחידושי על התורה-מה נ"מ בין
זה לזה, עכ"ד.

4 בספר "שומר אמונים" (ח"א דרוש הבטחון פ"י) כתב ג"כ שיש חילוק בין ב'
הלשונות, וביאר ענין זה כך. בחינת כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד – שמצפה
שתצמח לו טובה ע"י הצער שיש לו, כמו המעשה עם רבי עקיבא (בגמ' ברכות ס:)
שבא לעיר אחרת ולא נתנו לו מקום ללון ולן בשדה. בא אריה ואכל את החמור,
בא חתול ואכל את התרנגול, באה הרוח וכבתה את הנר, ואמר על הכל כל מאן
דעביד רחמנא לטב עביד. ואכן כך היה, לבסוף הכל היה לטובה, באו גייסות
לעיר ושבו את כל אנשי העיר ור"ע ניצול. נמצא שמהצרה נצמח טובה.

5 אולם בחינת "גם זו לטובה" שמצינו אצל נחום איש גם זו היא מעלה גבוהה
יותר, היינו – שאינו מצפה שתצמח לו שום טובה, אלא מבין שעצם הצרה היא
טובה! וזה שאמר תמיד גם זו – הצרה – לטובה. וכעין מה ששאלו את הרה"ק
רבי זושא ז"ל, איך אפשר להבין זאת בשכל, שיברך אדם על הרעה בשמחה כמו
שמברך על הטובה? והשיב כי הוא אינו יכול לתרץ על זה, כי אינו יודע מה הוא
רע, כי מעולם לא היה לו רק טוב, וידוע כי רוב ימי חייו היה עני מרוד ומדוכה
ביסורים ומעונה בתכלית, ונסיונות בלי שיעור" וזה היה מדריגת חסידי קדמאי,
הלואי שנהיה אסקופה תחת כפות רגליהם.

5

וזאת היתה תביעת הקבי"ה על יעקב אבינו שאמר "מעט ורעים היו ימי שני חיי", אפילו אם לא הייתי מוציא אותך מהצרות, היה עליך להאמין שהכל לטובה, והיה עליך לומר "גם זו לטובה", וכעת שכבר מלטתך מכל הצרות אתה עוד מתרעם...

...

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה

מוסר השכל למדנו מכאן, מה נדרש מאיתנו בעת שבאים עלינו צרות ויסורים? אחז"ל: - "חייב אדם לברך על הרעה בשמחה כשם שמברך על הטובה". כתוב בספר "שער בת רבים" אין לאדם להתרעם כלל על היסורים הבאים עליו, כיון שכל היסורים הם בבחינת זריעה שממנה תצמח טובה, ואם ח"ו אדם מתרעם אומר הקבי"ה אין אתה חפץ במה שאני מביא לתועלתך? ויתכן שלא יקבל לבסוף את הטובה שהיתה עתידה לצמוח מכאן, וישאר אך גוע ומעונה. משל למה הדבר דומה, לבעל בית שהזמין נגר שיבנה לו שולחן, ובא הנגר אל ביתו התחיל לחתוך את הקורות לחתיכות כדי לבנות את השולחן, כשראה בעה"ב הסכל איך שהנגר משחית את העצים, התרעם עליו ולא נתן לו להמשיך בעבודה והוציאו מביתו, נשאר הבעה"ב בביתו עם עצים חתוכים בלי שום תועלת, וכל זה מחמת סכלותו, שאין הוא רואה רק מה שלפניו, ואין הוא רואה את העתיד לבוא, והנמשל מובן.

סיפר הגר"י ניימן זצ"ל, לאחר השואה הנוראה והאימה באו למרן ח"חזון איש" זצ"ל, יהודים ניצולי שואה, ושאלוהו רבי, למה עשה ה' זאת לנו? ענה להם מרן החזו"א במשל, היה אדם שנכנס לחייט וראה אותו לוקח בד יפה מאד, וחותך אותו לכל מיני חתיכות, ניגש אליו אדם והחל צועק עליו הנטרפה עליך דעתך, מדוע אתה חותך בד כל כך יפה לחתיכות? החייט לא ענה על שאלתו, רק אמר לו חכה ותראה! הוא חיכה וראה איך שמהחתיכות האלו הוא עשה בגד יפה מאד - המשיך החזו"א ואמר - כעת ראינו בשואה איך שהקבי"ה חתך את הבד, ולעתיד לבא נראה את הבגד הנפלא שהקבי"ה יתפור מהקרעים הללו.

לפעמים מירוק עוונותיו הם הטובה שנצמח מהיסורין, ואפי' שכאן בעוה"ז לא חש את הטובה שנצמח מיסוריו, אולם בעולם שכולו טוב יכיר טוב מאד בטובת יסוריו.

כתב בספר "משפט צדק" (אות רס"ו) בשם ספר "עמנואל": יש כתות הרבה יושבים בגן עדן ברומו של עולם, והכירו מהם הרבה אנשים שהיו נראים כרשעים בחיים חיותן, ויהי נפלא בעיניהם איך זכו לשבת בגן עדן? והשיבו להם מפני

שקיבלו יסורין באהבה והצדיקו עליהם את הדין, ואמרו בלב שלם שעוונותיהם גרמו לכל זה, הנה זכות זו עמדה להם בלבד, לזכות כל כך למעלה עליונה ונפלאה זו.

במדרש פליאה (אות קל"ב) כתוב: צדיקים אינם אוכלים אלא מן הגזל. ואינם אוכלים אלא מן המבשל. ואומרים כדלעמר.

ביאר בספר "מדרש חכמים" (עמ"ס אבות): גז"ל ר"ת - גם זו לטובה. מבש"ל ר"ת - מסתפקים במה שיש להם. כדלעמ"ר ר"ת - כל מאן דעביד רחמנא לטב

(12) עתה ואתו צים

(14) פס כ"ה ויהי

1 וישב ישראל בארץ מצרים כארץ גושן ויהיו בה ויפרו וירבו מאד.

שתי אחיות הן - בחיוב ובשלילה. טוב אשר תאחו בזה"י אחיות בחיוב. וכן: יאחו צדיק דרכו"י, אחותיו ולא ארפנו"י, וכיוצא. אבל יש גם, ולאחו בסכלות"י, כדגים הנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחוות בפה"י. אחיות בשלילה.

אחיות מוכנה השתרשות וקביעות, כמו, אחיות עולם היא להם"י. ולכן הניגוד של, אחיות"י הוא, ולא ארפנו"י, והניגוד של, שדה אחוה"י הוא, שדה סקנת"י היוצאת ביוכל. ושוב הדבר תלוי במה, נאחזים"י. הצדיק, יאחו בדרכו"י הוא, ויטח ידים יוסף אומץ"י. לא טוב עראי, ולא זוהר ברפוף, בקלות, כלאחר-יד, אלא באחיות, באומץ ובתוספת אומץ. וכן לעומת זה ברטעות. יש רשע עראי, במקרה. ויש שאדם, נשטרש בחטא"י. וירא וחנה איל נאחו בסבך בקרניו"י, ובסדרש: אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעכרות ומסתבכין בצרות וסופן להנאל בקרניו של איל"י. נאחזים בעכרות! ולאחו בסכלות"י. גזרה-גזבת על ישראל, כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם"י. גלות.

ואין גלות אלא כשמרנישים שהם כאן גרים והארץ היא לא להם. ולא כן עשו ישראל: וישב בארץ מצרים ויאחו בה. נתיישבו ונתאחו. וזה גרם להשעבוד, פרשה זו סרטוט. שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצבת השעבוד שהתחילו לשעבדם"י. לא על מנת כן גלו למצרים שישתרשו בה בהתאחוות ובקביעות. השעבוד עורר אותם מתרומתם עד אשר עלתה שועתם אל האלקים מן העבודה ובאה הגאולה.

ויעדין לא ידענו מאיזו טעם נסתלקה שכינה ממנו, על כן באה פרשה זו סתומה, לסמכה לפסוק וישב ישראל בארץ גושן. לפי שמהידוע שימשך נזק גדול מן ידיעת הקץ. כי הדורות הקודמים היודעים שהגאלה לא תהיה בימיהם לא ידשו את פני ה' לבקש על הגאלה ועל התמורה. וכן פרש בעקרה על המדרש האומר (ילקוט שמעוני קנו, מט): לשבקש יעקב לגלות הקץ. אמר הקב"ה: ואלא אחי קראת יעקב" (ישעיה מג, כב), רצה ולומר שלא היתה חס על כבודי, כי מידיעה זו ימשך נזק זה שלא יקראו אחי ולא יבקשו פני הדורות הקודמים, ויבקשו לישיבה של קבע בארצות העמים להיות להם אחוה, וכמתאשים מן הגאלה, על כן סתם וחתם ה' הקץ האחרון. כדי שבכל דור ידור יבקשו את פני ה' ואת דוד מלכס, ולא יבקשו להיות תושבים בארצות העמים, ויהיו מחכים קץ ישועתו תמיד, כאשר בענינו מדה זו מצויה בינינו אפלו בזמן שאין הקץ נודע, מפל מקום רבים הפה עמי הארץ המתושבים בארצות העמים ובזנין להם בתים ספונים וחשובים ושל אבנים בנין הקיים, ובסבה זו לעולם אינן דורשין את פני ה' בכל לב להביאם אל ארצם, ועל כן הקב"ה מניחם שמה. ולהנחה זו, פסוק וישב ישראל בארץ גושן מדרב באשמת

(13) יק

1 וכן וישב ישראל בארץ גושן וגו'. כל פסוק זה באשמת בני ישראל הוא מדרב, כי הקב"ה גזר עליהם "כי גר יהיה זרעך" (לעיל טו, יג). והמה בקשו להיות תושבים במקום שנגזר עליהם גרות, כמו שדרשו אצל יעקב: "וישב יעקב" (לעיל לו, א), בקש לישיב בשלנה, קפצה עליו רגזו של יוסף וכו'. קד הפסוק מאשימם על ישיבה זו

שבקשו אחוה בארץ לא להם, ולא כך אמרו אל פרעה: "לגור בארץ באנו", מלמד שמתחלה לא ירדו להשתקע שמה אלא לגור פמדייר פי דירא, ועכשו חזרו מדבריהם, וכל כן נשתקעו שמה, עד שלא רצו לצאת ממצרים, עד שהצרך הקב"ה להוציאם משם ביד חזקה, ואתן שלא רצו לצאת מתו בשלשת ימי אפלה.

ישראל, שבקשו להיות תושבים ולהיות להם אחוה בארץ לא להם, ונזק זה בא להם לפי שקץ גלות מצרים היה נודע להם, על כן הדורות הראשונים אשר ידעו בברור כי לא בימיהם תהיה הגאלה והיא בקשו להם ישיבה של קבע ואחוה בארץ מצרים. על כן סמוך לפסוק זה פסוק ויהי יעקב, להורות שנגזק זה הנמשך לאותן הדורות מחמת שהיה קצם נודע גם ל"יהי יעקב" אבל לא רוח יעקב, כי אם יעקב לבדו היה חי, כדי שלא יגלה הקץ האחרון ושלא יתפשט נזק זה לדורות.

(7)